

A GÖRÖGÖK KAPCSOLATAI A KÁRPÁT-MEDENCÉVEL DAREIOS SZKÍTA HADJÁRATÁNAK IDEJÉN

E. CONDURACHI
SEPTUAGENARIO

Az ókortudományban eléggé általánosan elterjedt vélemény szerint a Kárpát-medence ismerete csak aránylag későn jelentkezik az ógörög irodalomban s első ízben talán csak Hekataiosnál találunk részletesebb adatokat erről a területről.¹ Ez a megállapítás kétségtelenül híven tükrözi az irodalmi adatok szegényességét, egyébként azonban a régészeti leletanyag világos útmutatást nyújt arra vonatkozólag, hogy Görögország területe és a Kárpát-medence között már a bronzkortól kezdve léteztek kapcsolatok, amikor a Morava és a Vardar folyók völgyein keresztül nagy ethnikai mozgalmak zúdultak le dél felé.² Korábban azt is feltették, hogy ugyanezen a fontos kereskedelmi útvonalon a mykénéi kultúra is hatást gyakorolt a Kárpát-medence népeire a bronzkor folyamán.³ Minthogy azonban ezideig még egyetlen biztosan mykénéi eredetű tárgy sem került elő a Kárpát-medencében, a kutatás ma már túlhaladottnak tekinti ezt a feltevést.⁴

Úgy látszik, hogy a mykénéi görögök már rendelkeztek bizonyos ismeretekkel a Fekete-tengerről, míg a Kárpátok medencéje még ismeretlen maradt számukra. Ennek bizonyosságául a *Phasis* folyónevet idézhetjük, amely **Phati*-alakra megy vissza (s szemelláthatólag összefügg a mai *Photi* helynévvel), s amelyben a -*ti*- ~ -*si*- hangváltozás csak a mykénéi korban mehetett végbe. Így fel kell tennünk, hogy a görögök a *Phasis* folyónevet még az i. e. XIII. század előtt vették át, ennek az előfeltétele pedig az volt, hogy a Fekete-tenger keleti részét már ebben a korban megismerjék. Valóban, a régészeti kutatások újabban kimutatták,⁵ hogy a mykénéi hatások helyett inkább a Kárpát-medence és Kis-Ázsia közötti kapcsolatokkal kell számolnunk, ahonnan az importált tárgyak a Dunán érkezhettek ide, azaz a kereskedelmi kapcsolatok a parti és a folyami hajózás útján valósultak meg.⁶

A Fekete-tenger elsőbbsége a görögség északi kapcsolataiban változatlan maradt az archaikus korban is. Ennek világos jele a kimmerek említése az

¹ Pl. S. Borzsák: Die Kenntnisse des Altertums über das Karpatenbecken. Budapest 1936. 8 skk. J. Gy. Szilágyi: Trouvailles grecques sur le territoire de la Hongrie. Actes du VIIIe Congr. Internat. d'Arch. Class. Paris 1965. 386.

² Pl. A. Mozsolics: Archäologische Beiträge zur Geschichte der Grossen Wanderung. Acta Arch. Hung. 8 (1957) 119 skk., 152 skk.

³ A. Mozsolics: Acta Arch. Hung. 8 (1957) 135 skk. irodalommal.

⁴ A. Mozsolics: Beiträge zur Geschichte und Chronologie der ungarischen Bronzezeit. Acta Ant. Hung. 21 (1973) 4 skk.

⁵ A. Mozsolics: Die Herkunftsfrage der ältesten Hirschgeweihtrensen. Acta Arch. Hung. 12 (1960) 134.

⁶ A. Mozsolics: Acta Ant. Hung. 21 (1973) 8 irodalommal.

Odysseiában (XI 14).⁷ Ugyanakkor az Ilias XIII 3 skk. sorai már a Kárpátok medencéje iránti érdeklődés felébredését mutatják. Zeus az Ida hegyén ülve tekintetét a thrákokra és a mysekre s a rajtuk túl élő lovasnomádokra veti:

3 . . . αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινῷ,
4 νόσφιν ἐφ' ἵπποπόλων Θρηγκῶν καθορώμενος αἶαν
5 Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγανῶν Ἴππημολῶν
6 γλακτοφάγων, Ἄβρων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

Ha az Ida hegységet, a thrákokat és a Duna mellett élő myseket összekötő vonalat meghosszabbítjuk, akkor a lovasnomádokat a Nagy-Alföldön vagy esetleg a Déli-Kárpátok és a Duna alsó folyása között kell keresnünk. Az első görög kolóniák létrejötte a Fekete-tenger déli partján (Sinope, Amisos, Trapezus) és az északi partvidékén (Istria, Berezan') az i. e. VII. század folyamán⁸ jól tükrözi a görögök érdeklődését egyrészt Kis-Ázsia és Transzkaukázia, másrészt a Duna és a Dnyeper völgyei iránt.

Berezan' majd Olbia településének létrejötte a Bug limanjánál és Istria alapítása a Duna deltájától délre lehetővé tették volna a görögök számára, hogy kereskedelmi kapcsolatokat fejlesszenek ki nemcsak a thrák és a dák törzsekkel, hanem a pontusi steppék, a Havas-Alföld és a Nagy-Alföld iráni nomádjaival is. Valóban, elég gazdag irodalmi és régészeti forrásanyaggal rendelkezünk Olbiának és a Dnyeper völgyének kapcsolataira vonatkozólag, de ami Istriának a Kárpátok medencéjébe irányuló kereskedelmét illeti, ennek régészeti bizonyítóanyaga hiányzik. Igaz ugyan, hogy Magyarország területén előkerült néhány hitelesen görög eredetű lelettárgy (2 korinthusi aryballos, egy bronz oinochoe és egy bronz hydria), azonban ezek a görög árucikkek minden valószínűség szerint az Adriai-tengeren keresztül jutottak a Kárpátok medencéjébe. Az Adrián a görög kereskedelem már az archaikus kor kezdete óta megindult és az i. e. VI. század harmadik negyedéig elsősorban a korinthusiak bonyolították le.⁹

Herodotos elbeszélése szerint (V 9) a sigynnák, egy méd öltözetet viselő nép, laktak a Dunától északra, akik hosszú szőrű lovakat tartottak, amelyek lovaglásra alkalmatlanok voltak, de kocsiba fogva gyorsan futottak. A sigynnák területének határai az Adriai-tengernél lakó venetekig értek (*μόνονος δὲ δύναμαι πνθέσθαι οἰκέοντας πέριχον τοῦ Ἰστροῦ ἀνθρώπους τοῖσι οὖνομα εἶναι Σιγύννας, ἐσθῆτι δὲ χρωμένους Μηδικῆ, τοῦς δὲ ἵππους αὐτῶν εἶναι λασίους ἅπαν τὸ σῶμα καὶ ἐπὶ πέντε δακτύλους τὸ βᾶθος τῶν τριχῶν, σμικροῦς δὲ καὶ σιμὸς καὶ ἀδννάτους ἀνδρας φέρονε, ζευγνυμένοις δὲ ἐπ' ἄρματα εἶναι ὀξντάτους ἀρματηλατέειν [δὲ] πρὸς ταῦτα τοὺς ἐπιχωρίους. κατήκειν δὲ τούτων τοὺς οὖρους ἀγχοῦ Ἐνετῶν τῶν ἐν τῷ Ἀδρίῃ.*)¹⁰ Az utóbbi évtizedek folyamán sikerült azonosítani a sigynnák régészeti hagyatékát. Temetőik jellemző sajátosságai a ló- és kocsitemetkezések, a lószerszám, egy különleges vas zabla-típus és a Közép-Dnyeper valamint a Kaukázus vidé-

⁷ Ld. újabban *U. Cozzoli*: I Cimperi. Roma 1968. 17. *A. И. Терешкин*: Киммерийцы. Киев 1976. 7. A következőkre *J. Harmatta*: Le problème cimérien. Arch. Ért. 7—9 (1946—48) 79 skk., különösen 130 skk.

⁸ *A. A. Hecsen*: Греческая колонизация Северного Причерноморья. Leningrad 1947. 50 skk., 58 skk.

⁹ *J. Gy. Szilágyi*: Actes du VIIIe Congr. Internat. d'Arch. Class. 388 és Art antique au Musée Déri de Debrecen et dans d'autres collections hongroises. Bull. du Musée Hongr. des Beaux-Arts 46—47 (1976) 9—11.

¹⁰ E szöveghely magyarázatáról *J. Harmatta*: Früheisenzeitliche Beziehungen zwischen dem Karpatenbecken, Oberitalien und Griechenland. Acta Arch. Hung. 20 (1968) 154.

kével kimutatható élénk kapcsolatok. E régészeti kultúra súlypontja a Nagy-Alföldön fekszik, de erős kisugárzásai vannak nyugat felé egészen a venétek területéig.¹¹

A sigynnák lovainak archeozoológiai vizsgálata megállapította, hogy 135 cm-es marmagasságukkal közbenső helyet foglalnak el a 145–150 cm marmagasságú szkita lovak és a lényegesen kisebb termetű nyugati lovak között.¹² Ha figyelembe vesszük, hogy a sigynnák és a venétek között élénk kereskedelmi kapcsolatok állottak fenn, bizonyára feltehetjük, hogy a sigynnák által tenyésztett lófajta eljutott a venétekhez is.¹³ Így a venétek híres lótényésztésüket a sigynna lófajtára alapozhatták s ez lehetővé tette számukra, hogy kitűnő versenylovakat és fogatokat szállítsanak ill. adjanak el a görögöknek (*κέλης* 'Ενετικός Alkman, 1.50 frg., 'Ενετίδας πόλιος στεφανοφόρος Alkman 91 frg., πόλιος 'Ενείας Euripides, Hippolytos 231).¹⁴ Mindebből önként adódik az a következtetés, hogy az említett görög eredetű tárgyak, elsősorban az Ártándnál egy sigynna fejedelem temetkezésében talált bronz hydria, a Spárta és a venétek között az Adrián keresztül folyó kereskedelem, majd a venétek és a sigynnák közötti kereskedelmi kapcsolatok útján jutottak a Nagy-Alföldre az i. e. VI. század első felében. Következésképpen a görög földrajztudósok a venétek és a sigynnák közötti kapcsolatokra és az Alpis és Karpis (Dráva és Száva) folyókra vonatkozó ismereteiket ugyanezen a kereskedelmi útvonalon szerezhették.

Minthogy Istros városa az i. e. VI. század második felében történetének virágkorszakát élte¹⁵ és igen élénk kereskedelmi kapcsolatokat fejlesztett ki észak felé Moldva irányában,¹⁶ felmerül az a kérdés, miért nem jutottak el a görög áruk Istroszon és az Al-Duna folyami útvonalán keresztül a Kárpátok medencéjének területére, jöllehet ez lett volna a legközvetlenebb útvonal a Fekete-tenger partvidékének görög települései számára. Ez a jelenség annál is feltűnőbb, mert a görög földrajztudósok (pl. Hekataios, akinek *Periegesis*-ét valószínűleg Herodotos is felhasználta) elég pontos ismeretekkel rendelkeztek az Al-Dunáról és mellékfolyóiról.

Ezek az ismeretek nem származhatnak a görögök és a venétek illetőleg a venétek és a sigynnák közötti kereskedelmi kapcsolatokból, mert a két tudósítás — az egyik a sigynnákról, a másik az Al-Duna mellékfolyóiról — ellentmond egymásnak. A sigynnákról szóló elbeszélés (Herodotos V 9) szerint csak ez a nép lakik a Dunától északra, ugyanakkor az Al-Duna mellékfolyóinak rendszerére vonatkozó tudósítás (Herodotos IV 48–49) csak az agathyrrosokról tud mint a Dunától északra élő népről. Következésképpen minden amellettt szól, hogy a két elbeszélés két különböző forrásra megy vissza s ha a sigynnákra vonatkozó tudósítás az Adriai-tengeren keresztül északra jutó görög kereskedelem útján jutott el a görög földrajztudósokhoz, akkor az Al-Duna mellékfolyói rendszerének ismerete szükségszerűen olyan forrásra megy vissza, amely ezzel az utóbbi területtel állt valamilyen kapcsolatban. Ezt a forrást azonban nem kereshetjük

¹¹ J. Harmatta: Kimmerek és szkíták. Ant. Tan. 13 (1966) 107 skk., kül. 111 skk., J. Harmatta: Acta Arch. Hung. 20 (1968) 153, 155. Waatsch (Vače) a lelőhelye egy Szent-Vekerzug-i típusú zabláznak, de ugyanott előkerült egy sisak is venét felirattal, P. Reinecke: 32 BRGK (1942) 145.

¹² S. Bökönyi: Acta Arch. Hung. 16 (1964) 234 skk.

¹³ Mint erre rámutatott S. Bökönyi: Acta Arch. Hung. 16 (1964) 236.

¹⁴ J. Harmatta: Acta Arch. Hung. 20 (1968) 156–157.

¹⁵ E. Condurachi: Problèmes économiques et sociaux d'Histria à la lumière des dernières recherches. Nouvelles Études d'Histoire. Bucarest 1955. 74.

¹⁶ E. Condurachi: id. m. 72–73.

az Istros és az Al-Duna völgye valamint a Kárpát-medence közötti kereskedelmi kapcsolatokban, mivel az ezt bizonyító régészeti leletek teljes mértékben hiányoznak.

Herodotosnak az Al-Duna mellékfolyói rendszeréről szóló elbeszélése része annak a tudósításnak, amely Dareiosnak az európai szkiták ellen vezetett hadjáratának történetét mondja el. Így ebben az összefüggésben szükségszerűen merül fel az a feltevés, hogy azok a görög hajósok, akik a Dunán hajóhidat építettek Dareios hadserege számára a szkiták elleni hadjárat folyamán, ugyanabban az időben felderítették az Al-Duna völgyét is.

Dareiosnak a dél-orosz steppeken lakó szkiták ellen vezetett hadjárata egyike az ókortudomány legvitatottabb kérdéseinek. Vannak, akik nagy jelentőséget és messzemenő hadászati elgondolást tulajdonítanak ennek a hadjáratnak, mások viszont gyakran kétségbe vonják Herodotos elbeszélésének hitelességét erre az eseményre vonatkozólag.¹⁷

Ami Herodotos tudósítását illeti, szemelláthatóan két különböző eredetű részből tevődik össze.¹⁸ Az első rész a hadjárat eseményeit a Dunán való átkelésig ismerteti. Ez a tudósítás nyilvánvalóan azoktól a görögöktől származik, akik résztvettek Dareios hadjáratában és a perzsa hadsereg Dunán való átkelését lehetővé tevő hajóhid elkészítésében s egészében véve megbízható forrásnak tekinthető s összevethető az óperzsa feliratok tanúbizonyságával.

Az óperzsa feliratoknak az Európában szervezett perzsa tartományokra vonatkozó adatai a következők¹⁹

DPe *dahyāva : tyā : para : draya*²⁰
«a tartományok, amelyek a tengeren túl (fekszenek)»

¹⁷ Pl. H. Bengtson: Griechische Geschichte. München 1951. 128 sk., R. Ghirshman: L'Iran des origines à l'islam. Paris 1951. 127 skk., P. Alexandrescu: Izvoarele grecești despre retragerea lui Darius din expediția scitică. SCIV 7 (1956) 319–329. САИ. IV. The Persian Empire and the West.⁵ Cambridge 1960. 212–213 (M. Gary), R. N. Frye: The Heritage of Persia. Cleveland—New York 1963. 117, История Древнего Востока. Под ред. В. И. Кузицина. Москва 1979. 302. S. Parlato; La cosiddetta campagna scitica di Dario. AION 41 (1981) 213–250 (a tanulmány címe megtévesztő, mert tulajdonképpen nem Dareios szkita hadjáratával foglalkozik). P. Daffinà: Il nomadismo centrasiatico. I. Roma 1982. 28 az antik hagyomány szempontját elfogadva úgy gondolja, hogy «che gli Sciti non venissero sottomessi da Dario e restassero poi sempre indipendenti dal dominio persiano, e del resto confermato dal particolare che un po' di anni più tardi, verso il 496 av. Cr., essi poterono impunemente compiere un' incursione nel Chersoneso traccico . . .» — azonban éppen az a tény, hogy a szkiták csak 17 év időköz után (ez csaknem azonos a két világháború közötti korszakkal!) tudtak támadást intézni az európai perzsa tartományok ellen, mutatja, hogy ez alatt az idő alatt legalább is egy részük perzsa uralom alatt állott.

¹⁸ В. Д. Ваватский: О стратегии и тактике скифов. КСИИМК 34 (1950) 21.

¹⁹ R. G. Kent: Old Persian. Grammar. Texts. Lexicon.² New Haven 1953., R. G. Kent: Old Persian Texts. IV. The Lists of Provinces. JNES 2 (1943) 302 skk., G. G. Cameron: Darius, Egypt, and the «Lands Beyond the Sea». JNES 2 (1942) 307 skk., E. Herzfeld: The Persian Empire. Wiesbaden 1968. 288–365, J. Yoyotte: Les inscriptions hiéroglyphiques. Darius et l'Égypte. JA 260 (1972) 253–266, W. Hinz: Altiranische Funde und Forschungen. Berlin 1969. 95–113, G. G. Cameron: Darius the Great and His Scythian (Saka) Campaign. Bisitun and Herodotus. Acta Iranica 4 (1975) 77 skk.

²⁰ Újabbán I. N. Khlopin: Zur DPe-Inschrift ZZ. 13–15. Orientalia Lovaniensia Periodica 4 (1973) 113–119 kétségbe vonja a *dahyāva : tyā : para : draya* olvasat helyességét és a korábbi *dahyāva : tyā : parawaya* «a tartományok, amelyek keleten (vannak)» olvasathoz és értelmezéshez tér vissza. Ezzel szemben le kell szögezni, hogy a DPe feliratnak ez a szöveghelye valamennyi újabbán közzétett fényképen világosan és minden kétséget kizárólag olvasható. A 15. sor kezdetének olvasata a következő:

DNa	<i>Sakā : tyaiy : paradraya : Skudra</i> ²¹ «a sakák, akik a tengeren túl (laknak), Makedonia-Thrakia»
DSab	<i>Skudra</i> «Makedonia-Thrakia»
XPh	<i>Skudrā</i> «makedónok-thrákok»
A?P	<i>iyam : Saka : paradraya : iyam : Skudra</i> «ez a tengerentúli saka, ez a makedón-thrák»

E feliratok közül DPe i. e. 511 felé keletkezett,²² amikor az európai szkíták elleni hadjárat (i. e. 514 vagy 513) után az építkezési munkálatok Persepolisban megkezdődtek. Ebben az időpontban az újonnan meghódított európai területek tartományi szervezetét és hivatalos nevét még nem állapították meg, ezért szerepel a feliratban az általános «tartományok, amelyek a tengeren túl (fekszenek)» kifejezés.

A DNa felirat i. e. 500 felé készült.²³ Ez már arról tanúskodik, hogy a perzsák két új satrapiát szerveztek Európában: az egyik az Al-Dunától északra fekvő szkita területet, a másik Makedoniát és Thrakiát foglalta magába.

DSab (egyiptomi nyelvű, hieroglif írásos felirat) készítését i. e. 495-re lehet tenni.²⁴ Ez már nem említi az európai szkíták satrapiáját s e tény összhangban áll Herodotos (VI 40) tanúbizonyságával, amely szerint a szkíták i. e. 496-ban metutakja Thrakiába és eljutottak egészen a Chersonesosig. Ez az esemény azt mutatja, hogy i. e. 496 felé a szkíták már felszabadultak a perzsa uralom alól. DSab híven tükrözi ezt a történeti helyzetet.

XPh néhány évvel Xerxes trónralépése után azaz i. e. 483 felé készült. Az európai szkíták itt már hiányoznak az Óperzsa Birodalom tartományainak felsorolásából, de a Makedoniát és Thrakiát magában foglaló *Skudra* még szerepel benne.

Ami az A?P feliratot illeti, ez annak a DNa feliratnak a másolata, amely a nagykirály trónját tartó népek képviselőit azonosítja. Következésképpen szö-

ya-a : pa-ra : da-ra-○-ya

A : *da* jelek olvasata biztos, semmiképpen sem lehet helyettük *u-t* olvasni. Ugyanígy kétségtelen, hogy a következő jel csak *ra*-nak olvasható, a *va* olvasat lehetetlen. Az sem vitatható, hogy ezután egy üres betűhely, majd a *ya* írásjel következik. A *ra* jelnél a *kō* kissé kitöredezett, de ez az írásjel meghatározását nem befolyásolja. Érdemes viszont megjegyezni, hogy a *kō* kitöredezése azt a benyomást kelti, mintha eredetileg a *kō*faragó a *ha* jelet véste volna be s ezt javította volna át később *ra-ra*. Ha nem egyszerűen véletlen a *kō ha* írásjel benyomását keltő kitöredezése, akkor arra gondolhatunk, hogy a vésésnél a *kō*faragó a 14. sorban felette olvasható *ha* jel hatása alatt tévedett vagy pedig a kevéssel előbb bevésést *da-ha-ya-a-va* jelsor vezette félre. A tévedés észrevése után a javításra üresen hagyott egy betűhelyet, majd bevészte a *ya* jelet. Ezután visszatért a *ha* jelhez s azt sikerült *ra-ra* kijavítania. Így nem volt szüksége az üresen hagyott betűhelyre s az felhasználatlan maradt.

²¹ S. Parlato: AION 41 (1981) 247–248 úgy gondolja, hogy az egész *Sakā : tyaiy : paradraya* kifejezés csak egy diktálási hibának köszönheti létét s a *paradraya* jelző volta-képpen az iónokra vonatkozik. Sajnos ez az egész ötlet csak az óperzsa feliratok pontatlan ismeretén alapszik. S. Parlato szemelláthatólag nem tudja, hogy a *Sakā : tyaiy : paradraya* nemcsak a DNa felirat szövegében szerepelnek, hanem képviselőjük ábrázolva is van mint a nagykirály trónjának egyik hordozója s a magyarzó felirat azonosítását kétségtelenné teszi. Így a *Sakā : tyaiy : paradraya* feliratos szöveggel és domborműves ábrázolással egyaránt bizonyított történeti létezése rendíthetetlen tény.

²² G. G. Cameron: JNES 2 (1943) 312 skk.

²³ E. Herzfeld: The Persian Empire. 295.

²⁴ J. Yoyotte: JA 260 (1972) 266.

vege fontos ugyan a rossz állapotban fennmaradt DNa helyreállítása szempontjából, de nincs történeti forrásértéke az Óperzsa Birodalom területének kiterjedésére II. vagy III. Artaxerxes korában.

Az óperzsa feliratok adatai alapján feltehetjük, hogy Dareiosnak az európai szkíták ellen vezetett hadjárata (i. e. 514/513) után két satrapiát szerveztek: 1. *Sakā* : *tyaiy* : *paradraya* «a sakák, akik a tengeren túl (laknak)» és 2. *Skudra*, amely Makedoniát és Thrakiát foglalta magában. Az Al-Dunától északra fekvő szkíta satrapia i. e. 496-ig állott fenn, amikor azután a szkíták lerázták a perzsa uralmat, betörték Thrakiába és eljutottak egészen a Hellespontosig. A perzsa fennhatóság azonban hamarosan helyreállt Thrakiában és Makedoniában s e területen egészen i. e. 479-ig fennállott. Így tehát az Al-Dunától északra eső területen i. e. 513-tól i. e. 496-ig, Thrakiában és Makedoniában pedig i. e. 513-tól i. e. 479-ig számolhatunk perzsa uralommal.

Újabban kétség merült fel *Skudra* és *Skydra*, Makedonia városa, azonosága tekintetében, minthogy e vélekedés szerint *Skydra* jelentéktelen település volt s így aligha lehetett az óperzsa *Skudra* tartománynév alapja s azonkívül a *Skudra*-t képviselő tróntartó ugyanolyan öltözetet visel, mint a szkíta, így tehát a *Skudra* névnek is szkítákat kell jelölnie.²⁵ Valójában azonban *Skydra*-nak fontos településnek kellett lennie, mert a földrajzi források mindig *Edessa*-val (*Aigai*) és *Pella*-val együtt sorolják fel, de az is előfordul, hogy az utóbbiakat mellőzik, viszont *Skydra*-t megemlítik. Minthogy *Skydra* csak mintegy tíz kilométerre feküdt *Edessa*/*Aigai*-tól, a makedón királyok székhelyétől, kiválóan alkalmas lehetett nyári rezidenciának vagy külföldi követségek szálláshelyének s ez a funkciója érthetővé is teszi, miért jelölhette neve a perzsáknál Makedoniát. Ami a *Skudra* tróntartónak az öltözetét illeti, az világosan különbözik a *Saka* : *tyaiy* : *paradraya* viseletétől. A *Skudra* nem hordja a sakák hegyes baslikját.²⁶ Ebből az is következik, hogy a *Skudra*-t nem lehet az óperzsa feliratok *Saka* nevet viselő népei közé sorolni.

Régi megfigyelése a régészeti kutatásnak, hogy a perzsa háborúk a Fekete-tenger medencéjében az attikai termékek importját egyszerre megszakították.²⁷ Azonban nyilvánvalóan csak a föníciai flotta megjelenése és hadműveletei érintették igazán súlyosan i. e. 495-től kezdve az athéni hajózást. Dareios hadjárata a szkíták ellen és az Al-Duna területe feletti perzsa uralom még nem járhatott komolyabb következményekkel az Athén és Istros között folyó kereskedelem számára. Ellenkezőleg, a két város közötti kapcsolatok élenkebbé váltak i. e. 520 és 490 között, sőt régészeti szempontból éppen ezt a periódust lehet az «attikai korszak»-nak tekinteni Istros történetében.²⁸

Következésképpen az Istroson keresztül érkező görög áruk hiányát a Kárpátok medencéjében nem magyarázhatjuk Dareios szkíta hadjáratával és az Al-Duna területének perzsa meghódításával. E jelenség okát nyilvánvalóan más irányban kell keresnünk.

²⁵ E. Herzfeld: The Persian Empire. 348–349, O. Szemerényi: Scythian — Skudra — Sogdian — Saka. Wien 1980. 23 skk. Ld. ezzel szemben S. Parlato: AION 41 (1981) 245 skk. érvelését.

²⁶ W. Hinz: Altiranische Funde und Forschungen. 105 a 46–47. táblával. Szemerényi figyelmét elkerülte, hogy Hinz már helyesbítette Herzfeld és Walser tévedését. J. M. Balcer (The Date of Herodotus IV. 1. Darius' Scythian Expedition. HSCPh 76 (1972) 99–132 és The Occupation of Thrace. Actes du IIe Congr. Internat. des Etudes du Sud-Est Européen. II. 1972. 241–258) idevágó feltevései sem fogadhatók el, ld. J. Harmatta; Darius' Expedition against the Sakā Tigraxaudā. Acta Ant. Hung. 24 (1976) 15–24.

²⁷ E. Condurachi: id. m. 74.

²⁸ E. Condurachi: id. m. 74.

Herodotos elbeszélésének második része egész sor fantasztikus elemet tartalmaz. Ezek a túlzások azonban érthetővé és megmagyarázhatóvá válnak, ha feltesszük, hogy egy szkita eposzra mennek vissza, amelyet Herodotos az olbiai görögök révén ismerhetett meg,²⁹ akik a szkita hőskölteményt természetesen a saját felfogásuknak, érzelmeiknek és érdeklődésüknek megfelelően értelmezték és módosították. Éppen ez a sajátos epikus stílus, amelyet az orosz bilinák is képviselnek, magyarázza meg a perzsa hadsereg erősen eltúlzott létszámát, a perzsa sikerek átformálását vereséggé, a hadszíntér fantasztikus kitágítását a szkíták és a perzsák közötti szimbolikus értékű jelenteket és követéseket. E mesemotívumok mellett vannak azonban az elbeszélésnek valóságos és történeti elemei is. Ilyen történeti valóságnak kell lennie az agathyrsosok szkíták elleni ellenséges magatartásának Dareios szkita hadjárata idején.

Az antik irodalmi források szerint az agathyrsosok Erdélyben laktak, ahol egykori jelenlétüket régészeti leletek is bizonyítják.³⁰ Iráni eredetű lovas nép voltak (**Ākā-θruša-*), királyuk, Spargapeithes is iráni nevet visel (**Spargapītha-*). A kimmer királyság felbomlása után az i. e. VI. század folyamán vándorolhattak be Erdélybe s ott a helyi lakossággal, a dákokkal, olyan államot szerveztek, amely ellent tudott állni a szkíták terjeszkedésének a Kárpátok medencéje felé.

A Nagy-Alföldön élő sigynnákban is egy prészkita iráni törzset kell látunk. E két nép, az agathyrsosok és a sigynnák, valószínűleg a régi kimmer törzsszövetség maradványai voltak, amelyet a Kárpátok hegyvonulataitól védve sokáig meg tudták akadályozni a szkíták nyugati irányú gazdasági és politikai terjeszkedését. A sigynnáknak és agathyrsosoknak ez a Havas-Alföldön és Moldvában élő szkítákkal szembeni ellenséges magatartása leküzdhetetlen nehézségeket okozott Istros kereskedőinek, amikor az Al-Duna völgyén keresztül be akartak hatolni a Kárpátok medencéjébe. Ez az oka annak, hogy az Adriai-tengeren vezető útvonal és a venétek és sigynnák közötti kereskedelem lett a fő behatolási útja a görög kultúrának a Kárpát-medencébe.

A Dareios ión flottája által végzett folyami felderítés következtében azonban ismertté vált az Al-Duna mellékfolyóinak rendszere és folyása a görög kereskedők számára. S ha a politikai viszonyok az adott pillanatban nem tették is lehetővé, hogy az Al-Duna medencéjének belsejébe behatoljanak, egy századdal később Ps.-Aristoteles már tájékoztat arról a transzkontinentális kereskedelemről, amely az Al-Duna és a Száva völgyén keresztül az Adriai-tenger és a Pontos-vidék kereskedelmi forgalmát összekötötte (π. θανμ. ἀκ. 104): *εἶναι δὲ καὶ τινα τόπον ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον διαστημάσι, εἰς δὲ ἀγορᾶς γινομένης πωλεῖσθαι παρὰ μὲν τῶν ἐκ τοῦ Πόντου ἐμποροῦν ἀναβαίνοντων τὰ Λέσβια καὶ Χῖα καὶ Θάσια, παρὰ δὲ τῶν ἐκ τοῦ Ἀδρίου τοὺς Κερκυραῖοις ἀμποροεῖς.*³¹ Azok a földrajzi ismeretek, amelyek szükségesek voltak ennek a két jelentős kereskedelmi szférát folyami útvonalon összekötő forgalomnak a megteremtéséhez, annak a hadjáratnak voltak köszönhetőek, amelyet az európai szkíták ellen vezetett Dareios, a «nagykirály», aki nemcsak meghódítani, hanem megismerni is akarta a világot.³²

²⁹ В. Д. Влaдaтский: id. m. 21.

³⁰ Az agathyrsosokról *Harmatta J.*: Kimmerek és szkíták. Ant. Tan. 13 (1966) 11.

³¹ Ld. *Brandis*: PWRE s. v. Danuvius. 2126. A pseudo-aristotelesi iratnak ezt a tudósítását *M. Rostovtzeff*: The Social & Economic History of the Hellenistic World. I. Oxford 1941. 120 az i. e. IV. századra vonatkoztatja.

³² Az ión flottának az Al-Duna mellékfolyó rendszerének felderítésében végzett munkáját a Karyanda-i Skylax vállalkozásához hasonlíthatjuk, aki Dareios parancsára az Indus folyó völgyét derítette fel.